

Kirken og købstaden

Nykøbing er en af Sjællands ældste købstæder.

Kirken afspejler Nykøbings position som tidlig handelsplads med købmandsprivilegier, der rækker 800 år tilbage i tiden. Kirken var dengang viet til søhandelens skytshelgen Skt. Nikolaj, og byen bekendte sig dermed til en International handelskultur med netværk overalt i Europa. Allerede fra opførelsen i begyndelsen af 1200-tallet blev kirken bygget forholdsvis stor, som det passede sig for en købstad. Dens placering øverst på bakken bag byen og havnepladsen gjorde den synlig i landskabet og signalerede

handelsbyens tilstedeværelse i middelalderen var stedets geografi anderledes end i dag, Idet byen lå på en lille halvø mellem Kattegat og Isefjorden. Kystlinjen gik tæt ind til bebyggelsen med nord, øst og syd, og kirken kunne ses langt ude fra havet af nordtyske købmænd, der sejlede til byen for at aftage sildefangsterne fra fjorden.



Middelalderkirken

Den nuværende munkestenskirkes ældste dele stammer fra ca.1225, hvor skib og kor blev opført i en dengang ny byggeteknik med brændte teglsten.

Forinden havde der på stedet stået en kirkebygning, hvis kor var opført i kampesten, formentlig i tilslutning til et skib i træ, der var bygget på et før kristent helligsted. Det oldgamle navn Holtet, der stadig navngiver pladsen foran kirken, betegnede en hellig lund.

Formentlig blev munkestenskirken for en stor del bygget af borgerne selv; sikkert efter tilskyndelse fra kongen og ved hjælp af bygmestre, som munkeordenerne stillede til rådighed.

Kirken var udtryk for byens og borgernes styrke og selvfølelse, stor og bred og med en tagrygning, der løftede sig ca. 25 meter over havoverfladen.

Kirkens skib og kor havde oprindelig fladt loft. Koret var formet som et simpelt kvadrat med tre smalle vinduesåbninger mod øst efter cistercienserordenens byggeskik, mens skibets længde var dobbelt så stor som dets bredde. Over koret var på tagryggen et messespir med klokker.

Bygningen havde dengang romanske rundbuer, dels i åbningen mellem skib og kor, dels i murværkets vinduesåbninger og døre. Udvendig smykkedes murværket desuden af en flise af rundbuer under taggesimsen.



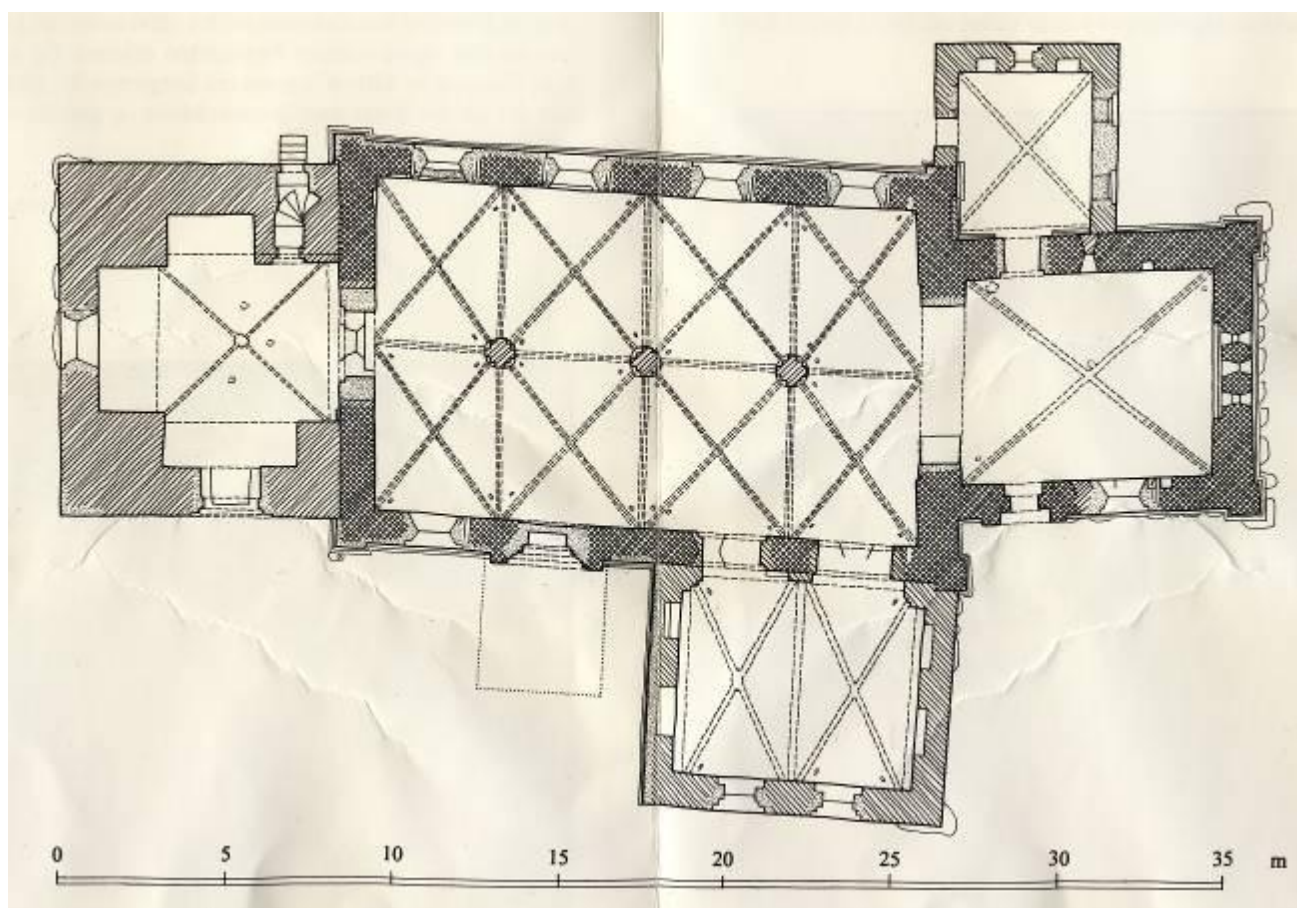
To af kirkens tre klokker.

Tilbygningerne

I slutningen d 1300-tallet begyndte en række bygningsændringer af kirken. Overalt i Europa gjorde nye stil-idealer sig gældende med den frembrydende gotik, karakteriseret ved himmelstræbende spidsbuer og tårnbygninger. Man kappedes om at gøre kirkerne stadig prægtigere. I Nykøbing løftedes de fladloftede kirkerum nu al krydshvælvede buer.

Byggeteknikken var endnu så ny; at man for at sikre sig mod sammenstyrtning af hvælvingerne opdelt skibet i to dele ved en søjlerække midtskibs, så der kunne bygges et dobbelt sæt mindre tunge hvælvinger. I overensstemmelse med hvælvingernes buer ændredes også vinduespartierne til mere spidse murbuer. Desuden forsynedes skib og kor med trappegavle, der udvendigt afsluttede taget

Midt i 1400-tallet byggede man et 27 m højt klokketårn i skibets vestlige ende. I de store murflader op langs tårnet blev indsat bånd med kampesten og enkelte sten højere oppe, formentlig af dekorative grunde for at modvirke munkestensfladernes monotoni. I 1500-tallet fik kirken sideskib og våbenhus mod syd samt sakristi på korets nordside.



Kirkens grundplan, 1:300.

Kirkens indre

Kirkens Indre undergik tilsvarende forandringer, Især efter reformationen i 1536, hvor katolicismen afløstes af den lutherske kirkeordning.

Fra den katolske tid er det eneste bevarede Inventar Kristus-figuren på korset over alteret Den stammer fra slutningen af 1300-tallet. Der er fundet rester efter murbænke langs korets nord- og sydside, og kirkerummet har haft mindre altre, blandt andet for Skt Anna, Jomfru Marias moder, hvilket en gave til netop dette alter i 1493 viste. Desuden var hvælvinger og vægge smykkede med kalkmalerier, hvoraf der i sideskibet ses rester fra omkring 1520.

Ved reformationen blev de vigtigste kirkelige handlinger dåb, nadver og prædiken over Guds ord. Derved blev døbefont alterbord og prædikestol det vigtigste inventar i kirkerummet Som noget nyt kom nu også kirkestole og bænke for menigheden som følge af de ofte langtrukne prædikener.

De lukkede kirkestole var forbeholdt byens førende familier, der her fandt nogenlunde beskyttelse for træk og fodkulde, mens bænken kunne benyttes af jævne borgere. Desuden var opstillet skriftestol i koret frem til 1823.

Af dette Inventar findes endnu den senromanske døbefont fra omkring 1550 samt alterbordets udskårne forside fra ca. 1590. Den blev midt i 1600-tallet smykket med indskrifter og malerier, der viser Abrahams ofring af sønnen Isak, Jesu opstandelse samt Moses med kobberslangen ved israelitternes teltelejr.

Prædikestolen fra 1636 med fem forgyldte figurer viser Jesus omgivet af evangelisterne Matthæus, Markus, Lukas og Johannes. Desuden hører også lysekroner og lysarme til kirkerummets inventar fra 1600-tallet Det er karakteristisk, at meget af kirkens Inventar blev skænket af velhavende borgere. Ved reformationen fik kirkerne frataget ejendom og indtægter.

Det resulterede i forarmelse og forfald, så man ofte blev afhængig af private gaver. Købstaden var nedsunken i fattigdom, og i 1600-tallet måtte bystyret flere gange bede mere formuende kirker om hjælp til reparationer af kirken eller til anskaffelse af præstebolig.

Borgernes bidrag til kirken omfattede ikke kun gaver som dåbsfade, lysekroner, altersølv, tårnklokker og lignende, men også betaling for kirkelige handlinger, for brug af kirkestole og køb af gravpladser i selve kirken. I kirkens gulv er der stadig nedfældet et par gravsten, den ene for borgmester Morten Tuesen. Han døde 1618 som den ældst kendte stamfader til Grundtvig-slægten, der gennem generationer besad hvervenerne som byens borgmester og byfoged.



Nogle af kirkens hvælvinger, set ovenfra



Udsnit af kirkens største lysekrone.

Fornyelserne

Perioden med fattigdom og forfald kom til at strække sig over tre århundreder. Først i forbindelse med Grundloven i 1849 fik man en nyordning af kirkernes økonomi. Det gav mulighed for en omfattende restaurering og istandsættelse 1880-92 og igen i 1955-57. Hensigten var at fastholde kirkens oprindelige konstruktionsmønster og at forbedre hidtidige lappeløsninger. Ved den seneste restaurering fjernede man således det flere gange ombyggede våbenhus til fordel for en oprindelig indgang til kirken gennem tårnbygningen.

Desuden opsattes glasmalerier i korets vinduer, således som der efter alt at dømme havde været i middelalderen. Desuden fik kirken i 1994 nyt orgel, som af lydmæssige årsager nu blev placeret i hovedskibet, mens tidligere orgler havde været anbragt i sideskibet.



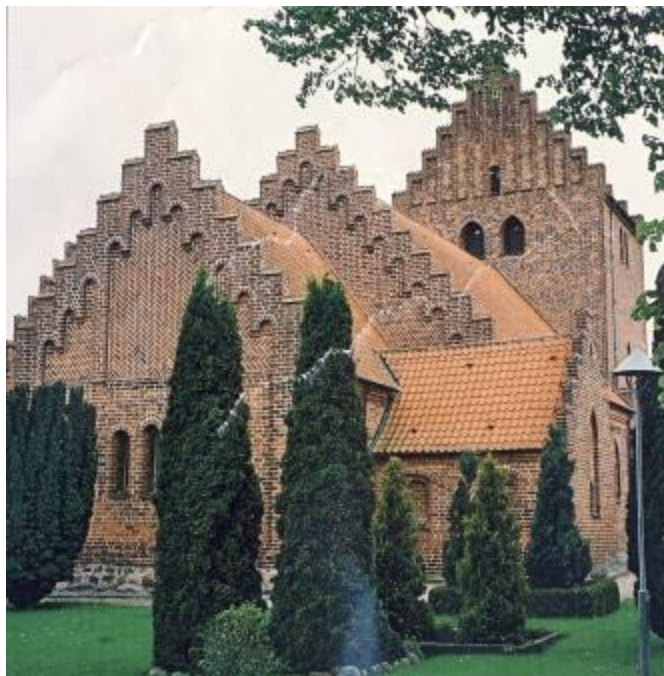
Oblatæske fra 1692

Kirkegården

Uden for kirken lå den gamle kirkegård, der ophørte som begravningsplads omkring 1920. Den er Indrammet af en hvidkalket, middelalderlig mur af kampe- og munkesten med overbyggede porte med gitterlåger mod nord og syd. Ved siden af den store port mod syd er indfældet nicher i murværket, hvor man i den katolske tid har kunnet anbringe votivgaver og vokslys. Langs kirkegårdsmuren ligger længen efter købstadens gamle skolebygning fra 1812, samme sted hvor også 1500-tallets latinskole stod.

En ny kirkegård i byens nordlige udkant blev taget i brug 1892 som følge af det voksende befolkningstal.

I dag fremtræder kirkegården omkring kirken som et byhistorisk anlæg. De tilbageværende gravmonumenter fortæller købstadshistorie fra 1800-tallet om byens slægter og nu næsten forsvundne erhverv. Og nu som dengang er kirken ramme om borgernes liv, både når det gælder livets store begivenheder og gudstjenesterne året rundt.



Kurt Sørensen

Disse sider er fra folderen "Kirken og købstaden" som er hentet i Nykøbing Sjælland sogne kirke, Holtets Plads 4, 4500 Nykøbing Sj. Sept. 2008.

Folderen er udarbejdet af Kurt Sørensen (Nyk. Sj. Lokalarkivet)